Claims Conference Holocaust Survivor Memoir Collection

Access to the print and/or digital copies of memoirs in this collection is made possible by USHMM on behalf of, and with the support of, the Conference on Jewish Material Claims Against Germany.

The United States Holocaust Memorial Museum respects the copyright and other intellectual property rights associated with the materials in its collection and makes good faith efforts to determine the copyright status of such materials. The Museum has a good faith belief that the materials in this collection may be made publicly available. The Museum welcomes additional information about copyright status. If you have additional information or concerns about the copyright ownership of materials in this collection, please contact the Museum's Library by phone at 202-479-9717 or by email at reference@ushmm.org.

Digitized by the Internet Archive
in 2024 with funding from
United States Holocaust Memorial Museum

https://archive.org/details/bib292787

1. část

Mikuláš Bröder
Volutova 2/2516
158 00 Praha 58

t. č. 235 517 689

Bylo to v létě roku 1939 v malém slovenském městečku. Za horkého slunečného dne seděl v jedné ze tříd školy označené plechovou tabulkou Židovská ľudová škola 11 letý chlapec, který místo aby sledoval učitelův výklad, v duchu již sestavoval program na odpoledne pro malou partu kluků, v jejíž čele stál coby „šerif". Pod vlivem několika málo filmů které viděli v místním biografu si říkali „cowboyové".
Na poslední schůzce party uskutečněné pod dřevěným mostem, který se klenul nad malou říčkou se členové party rozhodli, že si zajistí výstroj a zásobu potravin, které jim umožní konat výlety do okolí, které dětská fantazie vždy proměnila v nepostradatelnou divočinu.
A tak si „šerif" slyšící jinak na přezdívku Miki v duchu opakoval úkoly, které měli jednotliví členové party zajistit. Robert měl přinést vajíčka a hrnec, Fero měl zajistit salám na opékání a sůl, Dežo má přinést chléb a sádlo, Petr ovoce se zeleninou a Miki si vzal na starost zajistit líh a sirky. Na zakoupení lihového vařiče měl přispět každý z peněz, které dostane od rodičů na zmrzlinu nebo jinou sladkost. Že lihový vařič nepatří běžně do výzbroje cowboyů, členům party nevadilo.
Po zvonění, které znamenalo konec vyučování se skupinka chlapců sešla před budovou školy. Po krátké poradě se celá skupinka chlapců vydala na cestu k železářství za účelem zakoupení lihového vařiče. Do obchodu vstupovali chlapci slavnostně a s pocitem důležitosti, protože žáden z nich ještě nic podobného nekupoval. Když jim byl majitelem obchodu předložen malý vařič ve tvaru menší litinové krychličky s několika výstupky a s malým prostorem pro nalití lihu, dostavilo se první zklamání. Chlapci čekali, že vařič bude z lesknoucího se materiálu a tak jim byl před-

Ločen jim kus šedého železa. Dalšího zklamání se skupinka chlapců dočkala ve formě otázek obchodníka, který chtěl vědět odkud chlapci mají peníze až se je nakonec přímo zeptal, zda peníze neukradli. Chlapci vozík koupili i když se jim nelíbil, protože jim bylo nepříjemné odejít z obchodu bez nákupu. Projevila se tak jejich dětská nezkušenost.

Aby si zlepšili náladu dohodli se hned ve dni kdy podnikou další výlet k řece, kde chtěli použít právě získaný vozík. Zbývající dny do určeného výletu využil každý z chlapců k tomu, aby zajistil věci které dostal z úkol přinést. A hlavně aby získali souhlas rodičů k výletu.

Konečně se parta cowboyů dočkala konce týdne na kdy byl určen čas výletu. Jako místo, kde se měla skupinka sejít byla určena malá louka za posledním domkem na okraji městečka. Dostavili se všichni. Tady se chlapci jako mávnutím čarovného proutku změnili v „cowboye". Každý se vyparádil dle svých možností a svého vkusu. Nutno podotknout, že těch možností ani toho vkusu moc nebylo. Všichni měli krátké kalhoty ale jinak na sebe navlíknul každý většinou to, co získal od starších sourozenců, nebo někoho z rodiny. Miki si vyžebral od bratrance vysoké šnerovací boty až pod kolena a na košili si připnul šerifskou hvězdu. "/.

Náhodného pozorovatele by skupinka chlapců určitě rozesmála. A tak se parta chlapců po nutných úpravách i s výzbrojí sestávající hlavně z hrnce, vozíku, láhví líhu, potravinami vydala na cestu k řece.

Okolní příroda se počas cesty k řece jako již mnohokrát ve fantazii kluků znovu změnila v divočinu a po překonání mnoha dobrodružství dorazila skupinka chlapců k břehu řeky. Po krátké poradě se kluci rozhodli postupovat proti toku řeky a utábořili se v ohybu řeky, kde byli kryty malou skupinou stromů.

ke straně č. 2

1) Boty kterým kluci říkali „komody" byly jak to často u darovaných věcí bývá o nějaké to číslo větší, než byla noha majitele.

Po krátkém odpočinku pozorovali řeku a pestrý život v její blízkosti. Pozorovali let motýlů, vážek a ptactva lovící mouchy a drobný hmyz. Obdivovali se vlaštovkám, které během letu nejen lovily hmyz, ale i z hladiny řeky nabíraly do zobáčku vodu. Nejvíce chlapce zaujal lov ještěrek, které objevili u vzdálenější hromady kamení. Ještěrky jakoby se slunily na vyhřátých kamenech. Chlapci pobíhali mezi kameny, ale často zůstal chlapcům v ruce místo ještěrky jen ještěrčí ocásek, který se ještě v ruce lovce pohyboval. Vypadalo to tak, jako kdyby se ještěrky chlapcům posmívaly. Křik chlapců a jejich pobíhání však způsobil, že ještěrky zalezly do bezpečných úkrytů.

Blížilo se poledne a tak se skupina chlapců dala do přípravy jídla. Robert usadil lihový vařič na plochý kámen, nalil do žlábku líh, který Dežo zapálil. Fero nabral do hrnce vodu z řeky, vložil do hrnce několik vajec a ten usadil na hořící vařič. Voda odkapávající z mokrého hrnce ztlumila plamen vařiče. Protože vařič byl postaven na málo chráněném místě, pohrával si vánek s plamenem vařiče tak, že větší část hrnce byla mimo plamen vařiče. Netrvalo dlouho a plamen vařiče uhasnul. Obsah lihu v malém vařiči byl totiž nedostačující na to, aby uvedl do varu vodu v hrnci. Chlapci ještě několikrát nalili do žlábku vařiče líh, ale dosáhli jenom toho, že vajíčka se v hrnci jenom mírně ohřála.

Po neúspěšných pokusech s uvařením vajec se nakonec rozhodli, že všechny donesené potraviny snědli syrové, včetně syrových ale ohřátých vajíček.

Po obědě se všichni svlékli do trenýrek a navzájem se stříkali do vody. Protože většina chlapců neuměla plavat, vyhovovalo všem, že voda v této části řeky jim sahala nejvýše po pasa. Neplavci „plavali" tak, že se jednou nohou odráželi od dna. Nikdo z chlapců nechtěl

přiznat, že plovat neumí.
Při svém dovádění si chlapci ani nevšimli, že po proudu řeky se blíží loď. Byla to loď, vlastně větší pramice, která pravděpodobně sloužila na převážení písku. Na lodi bylo několik větších chlapců kteří si lodičku asi bez souhlasu vypujčili. Každý z chlapců měl v ruce dlouhou tyč, kterou se snažili řídit loď. Jejich snaha však byla málo úspěšná, protože loď se většinou pohybovala od jednoho břehu k druhému a někdy se dokonce otáčela kolem svého středu.
Když loď připlula naskákali do lodi i „cowboyové" nechtěli si nechat ujít možnost svést se na lodičce. Taková příležitost se nenaskytla často. Proud řeky odnesl loď od místa „nalodění" jen několik metrů, když se Miki zeptal jak se dostanou s lodí nazpet. Chlapci s tyčemi se jen zasmali a prohlásili, že samozřejme budeme nazpět všichni plovat. Miki si ihned uvědomil, že plovat neumí a rychle z lodičky vyskočil. Voda však v těchle místech byla již hlubší, takže mu hladina řeky sahala k ustům. Miki si uvědomil, že když chce zabránit tomu, aby se mu voda dostala do úst musí se postavit na špičky prstů a tak se dostat proti proudu do mín hluboké vody.
Lodička i s posádkou odpluta a Mikima již nevěnovala pozornost. Miki však pokračoval v zápase s řekou o svůj život, nadzvednul hlavu a snažil se udelat několik kroků proti proudu. S vypětím všech sil postoupil Miki o kousek proti proudu. Protože jeho postoj ~~na~~ na špičkách prstů nebyl dostatečně stabilní, byl proudem řeky znovu stržen zpět. V dalších chvilích si vypomáhal tak, že rukama pohyboval jako při plavání. Tak znovu postoupil o malý kousek.
Nestěstí v té době přicházeli k řece již lidé, kteří se přišli po práci osvěžit k řece a dva z příchozích si stoupli do vody, navzájem si podali ruce a za doprovodu

nadávek Mikiho z hlubší vody vytáhli.
Unavený a dost vystrašený Miki odpočíval na břehu až do příchodu chlapců, kteří zůstali na lodičce. Téměř všichni se vrátili pěšky po břehu řeky. Většina z navrátivších se kluků si neodpustila poznámky na Mikiho adresu, že předčasně opustil palubu pirátské lodě.
Protože se již schylovalo k večeru a hlavně chlapcům po koupání vyhládlo, zásoby potravin byly nepatrné, tak se chlapci rozhodli pro návrat domů. Rodiče chlapců většinou nesdíleli se svými syny nadšení z jejich zážitků a tak „cowboyové" doma raději o svých výpravách nemluvili. Miki se rovněž doma nepochlubil jak dnes vypil několik doušků říční vody. Mikiho otec se přesto o události na řece od někoho dověděl, protože po několika dnech se začal vyptávat jak to s koupáním na řece bylo. A tak již několikrát i tento rozhovor byl ukončen pádným výchovným argumentem - fackou.
Jeden z dětských způsobů zábavy, kterému kluci občas věnovali svůj volný čas bylo řízení koňských povozů.
Po ulicích městečka často jezdily vozy z místních statků, nebo vozy z blízkých vesnic. I materiál ze železniční stanice se převážně rozvážel pomocí koňských spřežení a proto měli chlapci možnost seznámit se s několika kočími, kteří klukům občas dovolili řídit koně. Jako na oplátku přenechali kluci kočímu často své svačiny. Těm nejochotnějším chlapci příležitostně během jízdy zabrzdili na voze zadní kolo pomocí kliky, která se většinou houpala na zadní části vozu.
Obou těchto zábav se účastnil i Miki a jak se ukázalo i ten druh zábavy skrýval v sobě nebezpečí. Jednou, když ve skladišti dřeva byl vyložen žebřiňák s dřívím naskytla se Mikimu možnost převést vůz na odstavnou plochu. Na Mikiho pokyn se koně ochotně vydali na cestu. Po ujetí krátké

vzdálenosti míjel Miki s vozem vrchovatě naloženy vůz se dřevem právě ve chvíli, kdy kočí tohoto vozu popoháněl koně bičem. Mikim vedení mladí koně se prásknutí biče polekali a začali splašeně utíkat. Ve spodní části žebřiňáku byly volně položeny dvě fošny, které při projíždění hrbolků na cestě vyskakovaly a s rámusem dopadaly znovu na své místo. Protože Miki na voze jenom stál, nemohl na poskakujícím voze udržet rovnováhu, dosednul nedobrovolně na poskakující fošny a nohy se mu při pádu přes postranní části vozu sklouzly do kol. Naštěstí byla již rychlost vozu tak vysoká, že nohy nemohly vniknout mezi paprsky kol. Po několika neúspěšných pokusech se Mikimu povedlo opřít si nohy do postranic vozu, získal tak poměrně stabilní polohu a přitažením opratí pomalu snižoval rychlý běh koní. Velkým obloukem kolem rozlehlého skladiště se vůz vracel na místo skládky dřeva, kde koně uklidnil jejich kočí. Po téhle události nesměl se dlouho nikdo z kluků ani jen přiblížit k místu skládky dřeva. Mezi kluky však Miki touto zkušeností jakoby získal více na vážnosti. U rodičů a ve škole se pochopitelně Miki tak dobrého ohodnocení nedočkal.

Pro uskutečnění dalších plánů se chlapci rozhodli, že si ušetří větší částku peněz, za které si zakoupí opravdovou výzbroj na výlety. Bylo rozhodnuto, že si parta kluků zhotoví pokladnu, kde si budou ušetřené peníze schovávat. Pokladna bude pochopitelně nedobytná a hlavně se o tomto tajemství nesmí dovědět nikdo z dospělých. Těžkosti nastaly, když si chlapci chtěli pokladnu zhotovit. Nikdo z nich nevěděl jak na to. Konečným výsledkem jejich úsilí byla vlastně malá nevzhledná bednička s víkem na kterou upevnili dva visací zámky. Povinnosti „šerifa" byly rozšířeny o povinnost hlídat pokladnu. A tak se bednička stěhovala na půdu domu kde bydlel Miki a tam byla pečlivě ukryta.

Chlapci si pro ukrácení volného času plánovali delší výlety do okolí. Na rozdíl od dřívejšího období se chlapci museli častěji zříci svých plánů. Miki se totiž pohyboval ve společnosti chlapců, kde většina pocházela ze židovských rodin. Mnozí z chlapců si tuhle skutečnost neuvědomovali.
Chlapcům ze židovských rodin se zdálo, jakoby jejich rodiče měli míň porozumění pro jejich dětské hry než dříve a neuměli si vysvětlit důvod neklidu, který se v jejich domovech začal projevovat. Neklid a nejistota se nevyhnuly ani Mikiho rodině.
Tomu, že Československá republika zanikla a tak se spolu s rodiči chlapci ze židovských rodin stali nerovnoprávnými občany Slovenského štátu, ze začátku nevěnovali chlapci pozornost. Až dosud žili chlapci ve svém dětském světě se svými dětskými starostmi i radostmi.
Vedení nově ustanoveného Slovenského štátu začalo rychle prosazovat své fašistické teorie a šířilo nenávist na všechny strany. Na ulicích se začali objevovat muži v gardistických uniformách, jejichž tvůrce si jistě vzal za-vzor uniformu německých důstojníků. A ještě menší rozdíl jaký byl v uniformách mezi gardisty a Němci byl v jejich činnosti. Gardisté byli nositeli fašistických myšlenek a realizovali je v praxi. Občas se v městečku objevila i skupina neuniformovaných policistů, která zaměřovala své akce proti údajně politicky nespolehlivým osobám a uváděla v život rasové zákony. Příslušníkům židovských rodin byly neustále vydávané nové zákazy a příkazy, které postupně omezovaly jejich občanské svobody. Židé se museli stěhovat z bytů, které měly okna na ulici a neměli dovoleno nosit některé druhy oděvů například kožené kabáty. Často museli členové židovských rodin provádět nucené práce. Většinou se jednalo o práce zbytečné, například v podzimních chladných dnech

se čistily vodní plochy tak, že se pracující museli brodit naboso ve studené vodě.
K dalším činům fašistů patřilo nařízení kterým se zrušit starobinec, ve kterém našlo útulek několik desítek přestárlých lidí.
Ve snaze znemožnit židovským dětem získat školní vzdělání byla budova základní školy, kterou dosud děti navštěvovaly odejmuta židovské obci. Náhradní místnosti ve zrušeném starobinci byly naprosto nevyhovující. Jako tříd se tady používaly místnosti, které dříve sloužily jako obývací pro jednu nejvíce dvě osoby. Pochopitelné, že kvalita výuky za těchto podmínek bylo nedostačující.
Miki, který právě tuhle okleštěnou základní školu absolvoval si podal žádost s několika dalšími dětmi o přijmutí na vyšší stupeň školy takzvané „měšťanky". Před zahájením školního roku dostaly židovské děti pozvánku do školy. Do školní budovy nebyly již děti vpuštěny. Před školní budovou jim ředitel školy oznámil, že byl vydán zákaz přijmout na školu děti ze židovských rodin. Starším dětem, které již studovaly na této škole bylo postupně znemožněno tuto školu navštěvovat.
Úřady „farní republiky" stupňovaly pronásledování členů židovských rodin a pod různými záminkami byli otcové rodin i vězněni. Většinou byli z vězení propuštěni až po zaplacení pokuty za neexistující přestupek. Jednou byl uvězněn i Mikiho otec. Aby se aspoň dodatečně našlo zdůvodnění k jeho zatčení, byla během jeho pobytu ve vězení provedena prohlídka bytu. Protože policisté chtěli za každou cenu najít něco, co by bylo možno označit za přestupek, byla rodina z nedostatku jiného důkazu obviněna z přechovávání - velkého množství ponožek. Neinformovaní policisté zdůrazňovali: „Naši chlapci na frontě mrznou a Vy se tady hřejete v teplých ponožkách." Všechny ponožky,

které v bytě nalezli naházeli na stůl a vyslovili požadavek že když se stolu zmizne jediný pár ponožek, zůstane otec ve vězení. Po zaplacení „ponožkové pokuty", byl Mikiho otec z vězení propuštěn.
Pobuřováním a znemožněním činnosti kterými si doma otcové židovských rodin živili své rodiny chtěli fašistické úřady hospodářsky zničit jejich existenci.
Dalším stupněm v pronásledování bylo nucené zařazení do pracovních skupin, které pracovaly mimo místa bydliště. Část mladých lidí ze židovských rodin ve snaze přispět k oslabení fašistického státu se zapojila do odbojové činnosti. I Mikiho starší bratr odešel k partizánům a byl proto pro úřady nezvěstný. Když úřady „Slovenského státu" přistoupily k odsunu židovských rodin do koncentračních táborů, byly mezi prvními rodiny, jejichž některý člen byl nezvěstný. Proto byla Mikiho rodina určena k odsunutí do tábora Nováky, odkud se organizovaly transporty do vyhlazovacích táborů. A tak byla rodina přinucena opustit dům a na malý nákladní automobil si zbývající členové rodiny naložili několik osobních věcí a celý dům i se zařízením připadnul „fašistické republice". Miki nechápal co všechno znamená tento odchod z domova a snažil se vzít si sebou i věci, které z dětského hlediska považoval za důležité. Kulhající řidič se při nakládání věcí na automobil ptal, co v balících je, aby baliky dle toho „správně" na automobil uložil. Miki přinesl k automobilu i bývalou cowbojskou pokladničku do které vložil malé kladivo, hoblík a několik dalších dětských nástrojů. Řidiči hrdě řekl, že bednička s několika malými zámky obsahuje pracovní nástroje. Řidič, který se domníval, že jde o hodnotné pracovní nástroje prohlásil, že je musí dobře uložit a schoval bedničku pod svoje sedadlo. Při skládání

věci z automobilu Mikiho bedničku i s některými dalšími věcmi „zapomněl" s auta složit.

Při odjezdu automobilu z domova který odvážel Mikiho s rodiči bylo všem hodně smutno. Miki si podvědomě uvědomoval, že v tento den, kdy mu bylo něco přes ~~dvanáct~~ třináct let končilo jeho dětství, které bylo stejně v posledních letech hodně okleštěné. Když dorazil automobil na jehož ložné ploše seděl Miki s ustaraným otcem do tábora čekal na ně nejstarší Mikiho bratr, který byl do tábora odtransportován již dříve. A tak až na bratra, který byl někde v horách se po delší době rodina sešla. Setkání za ostnatým drátem a ve stínu gardistické stráže nebylo radostné.

Bylo nám přidělena malá místnost v dřevěném baráku. Bratr byl ubytován v jiné části tábora. Byl to velký dřevěný barák, vlastně jedna velká místnost ve které byly vedle sebe hustě nastavené pryčny. Mezi pryčnemi bylo několik stolů s lavicemi stlučenými z hrubých desek.

Baráky neměly žádnou tepelnou izolaci a za větrného počasí se v nich bez velkých potíží prohánel vítr. Zato jsme brzy zjistili, že máme spolubydlící - štěnice, které nás nelítostně svým bodáním budily ze spaní. Obyvatelé baráku se snažili různými způsoby bojovat proti tomuto hmyzu, ale prostředky, které jsme měli k dispozici byly neúčinné.

Tábor se měl živit z vlastních prostředků. Každý obyvatel tábora, až na menší děti musel pracovat. V táboře byly mimo jiné velké krejčovské dílny, kartonážní dílny, dílny ve kterých se zpracovávala kůže a podobně. Hotové výrobky se z tábora odvážely. Část dílen bylo zařízena z toho co přinesli z domova vězňové. Jeden z vězňů přivezl do tábora angorské králíky a tak se z tábora expedovala i angorská vlna. ~~Další vězeň daroval táboru housenky bource morušového, jejich přičiněním tábor dodával i hedvábné vlákno~~

ke straně 10

Další vězeň dovoval Táboru housenky bource morušového, jehož housenky se před zakuklením opřádají zámotkem z pevného hedvábného vlákna. Vlákno se ze zámotku odvíjelo a odesílalo mimo Tábor.

Těmito a podobnými „dobrovolnými“ dary se snažili někteří vězňové ovlivnit to, aby nebyli zařazeny do transportů odvážejících vězně do vyhlazovacích táborů. Vedení tábora „dary“ převzalo, ale dárce to před zařazením do transportu neochránilo.

~~Přesto, se~~ Vedení tábora se snažilo zavést v táboře přísnou disciplínu a provádělo námatkové i prohlídky ubikací, při kterých se muselo ponižujícím způsobem podávat hlášení. Přesto se zorganizovala ~~se~~ skupina hlavně z řad mladých vězňů která byla v kontaktu s odbojovým hnutím mimo tábor a získala i zbraně a připravovala se na osvobození tábora.

Miki pracoval nejdříve při chovu angorských králíků, jezdil se skupinou dětí která šplhala po stromech moruše bílé a trhala listy pro housenky bource morušového a nakonec byl zařazen do mechanické dílny, kde se zaučil na čištění a drobné opravy šicích strojů.

Zdravotní službu v táboře vykonávali lékaři z řad vězňů. Prostředky k léčení, které měli lékaři k dispozici byly nedostačující a proto téměř na všechny nemoci předepisovali „míchaný prášek“.

Jednou v noci se Miki probudil na silné bolesti v břiše. Ráno Mikiho prohlédnul lékař a jako obyčejně předal pacientovi několik „míchaných prášků.“ Protože bolesti nepřestávaly byl k Mikimu znovu pozván lékař, který tentokrát zjistil zánět slepého střeva. Mikiho otec požádal o povolení, aby byl umožněn odvoz Mikiho do nemocnice na operaci. Nakonec byl vydán souhlas a na dobu nutnou pro provedení operace byl Miki propuštěn z tábora. Protože Miki nebyl schopen dlouhé chůze otec odvezl Mikiho na vagonku úzkokolejné železnice, který sloužil pro odvoz stavebního materiálu až k bráně tábora, kde byl Miki přeložen na nákladní automobil, který Mikiho dopravil na železniční stanici. Vlakem odjel Miki do nejbližšího městečka. Každé zhoupnutí vlaku na spoji kolejnic způsobovalo

Mikima bolest. Když konečně došel Miki z nádraží do nemocnice byl po nejnutnějších přípravách operován, protože hrozilo prasknutí slepého střeva. Po operaci a nejnutnějším pobytu v nemocnici se musel Miki do tábora vrátit.

Po návratu z nemocnice nastoupil Miki znovu do práce v dílně. Život v táboře plynul většinou dle stanoveného řádu. Zvýšená nejistota a velké vzrušení nastalo vždy když začaly kolovat zvěsti o přípravě dalšího transportu. Jinak vězňové sledovali s napětím a s nadějemi zprávy z fronty i kusé zprávy o situaci na Slovensku, hlavně o akcích partyzánů. I když většina vězňů nevedělo nic určitého začalo se v táboře pociťovat, že nastává určitá změna. Gardisté se již nechovali tak sebejistě i velitel tábora se zdál být mírnější. Když došly do tábora první konkrétnější zprávy o Slovenském národním povstání vystoupila ozbrojená skupina z ilegality a odzbrojila gardistickou jednotku která hlídala tábor.

V táboře se započalo s vojenským výcvikem dobrovolníků a byly zorganizovány ozbrojené skupiny, které se zapojily do povstání. Miki se také hlásil k výcviku, ale pro nízký věk byl odmítnut. ~~Miki~~ Až do doby, než se k oblasti začalo přibližovat německé vojsko pracoval Miki v zemědělství. Před příchodem fronty se přidal Miki i s rodiči k ustupujícím

Po několikadenním pochodu dorazil Miki i s rodiči do Banské Bystrice, kde se ubytovali na předměstí směřujícím k letišti. Často sledovali obyvatelé předměstí když po setmění přilétávala letadla přivážející pomoc pro povstalecké bojovníky. Piloti letadel rozsvěcovali z bezpečnostních důvodů světla až když ~~sestoupili~~ se dostali se svými stroji do malé výšky.

Část obyvatel města pracovalo na opevňovacích pracích na přístupových cestách k městu. Nepříznivý vývoj na povstalecké

frontě se začal projevovat i v Báňské Bystrici. Město bylo bombardováni německými letadly.
Vysílač v Báňské Bystrici vysílal zprávy o vývoji situace jak na povstalecké frontě, tak i na dalších frontách 2. světové války. Obyvatelé Báňské Bystrice měli možnost poslouchat zpravodajství rozhlasu z věže na náměstí. Každé vysílání se zahajovalo básní Mor-ho od básníka Jána Botty. Ⓐ

Když se fronta přiblížila k Báňské Bystrici odcházeli s ustupujícími jednotkami do hor i civilisté, pro které dostat se do německého zajetí znamenalo smrtelné nebezpečí. Jedna z ústupových cest po které se vydal i Miki s rodiči vedla přes Staré Hory.

Nad ústupovou cestou se občas objevilo německé dvojtrupé pozorovací letadlo. Zanedlouho po jeho odletu Němci bombardovali silnici na níž se pohyboval proud ustupujících. První bombardování zažil Miki právě ve Starých Horách. Naštěstí dům, do jehož průchodu se Miki ukrýval nebyl zasažen. Bomba dopadla na druhou stranu silnice. Tlaková vlna byla však natolik silná, že přitlačila všechny co se ukrývali do domu ke zdi a zahalila je do hustého oblaku prachu, který pronikal všem do úst i do očí. Když se lidé v domě vzpamatovali z úleku dle možnosti si vyčistili oči od prachu, vyplivali písek a nečistoty z úst a urychleně opouštěli dům, který by se mohl při dalším náletu na ně sesypat. Ustupující stačili přebrousit jen malou vzdálenost a znovu se nad silnicí objevily letadla. Tentokrát stříleli Němci do ustupujících z kulometů. Miki se v okamžiku náletu nacházel v blízkosti malého silničního můstku, do kterého se za nastalého zmatku ještě s několika uprchlíky schoval. Zanedlouho po prvních výstřelech bylo slyšet sténání a křik raněných. Když utichla střelba snažili se ustupující poskytnout pomoc zraněným, ale jejich možnosti i znalosti v poskytování první pomoci byly většinou velmi malé. Za několik minut Němci ostřelování znovu opakovali.

(A)

Tak, jak to bylo zvykem v mnohých slovenských městech se někdy i v na [Když v těchle době výjimečně] na náměstí v Banské Bystrici „korzovalo" – lidé chodili kolem náměstí a debatovali. Před Mikim šla dvojice mužů. Jak Miki dle vzhledu i rozhovoru zjistil, byl to ruský a slovenský partyzán. Když prodebatovali nejaktuálnější události se slovenský partyzán zeptal svého společníka a jak je to u Vás v Sovětském svazu se Židy. Sovětský partyzán se ochotně rozpovídal o problémech jež jsou v Sovětském svazu se Židy, že Židé nechtějí bojovat a přidal další „argumenty" které se v mnohém podobaly tomu co bylo možno slyšet ve vysílání fašistického rozhlasu, nebo číst ve fašistickém tisku. Vyslechnutí tohoto rozhovoru bylo pro Mikiho velkým zklamáním, bylo to vlastně první negativní zpráva, kterou o Sovětském svazu slyšel. Žel nebylo to poslední zklamání, které se mu od bojovníků proti Němcům mělo dostat.

Bylo to právě v době, kdy se ustupující snažili odtáhnout raněné pod stromy a tak je ukrýt před zrakem letců. Proto měl tento nálet ještě horší následky než předešlý. Každý kdo měl možnost, se snažil zalehnout pod stromy, které rostly v blízkosti silnice. Na levo od Mikiho ležel neznámý muž a po pravé straně matka s malým dítětem. Znovu bylo slyšet střelbu, dopad střel, které se zarývaly do země, do stromů, odrážely se od kamenů a křik postřelených. Když se Miki odvážil rozhlédnout se kolem sebe, uviděl hrozný obraz zkázy. Žena i s dítětem nejevily známky života. Jejich tělo jakoby někdo šikmo vyznačil červenými body. Muž ležící po Mikiho levé straně se již během náletu choval nepřirozeně, křičel začal uprostřed náletu pobíhat mezi stromy a dožadoval se ztracených cigaret. Strach, napětí a ten hrozný obraz kolem zřejmě způsobilo, že nešťastník přišel o rozum.

Když pominul nálet, všichni ustupující se snažili vzdálit od silnice, která se stala cílem německých útoků. Dále postupovali po polních a hlavně lesních cestách do výše položených míst v horách. Únava a vyčerpání způsobilo, že se ustupující postupně zbavovali i těch málo věcí, které si vzali na cestu. Nejdříve to bylo šatstvo, které odhazovali ustupující na okraj cesty. Na jedné lesní cestě minul Miki s rodiči opuštěný osobní automobil, který na této zablácené cestě, která byla zahalená do mlhy působil nepřirozeně a smutně. Pomalu končily i lesní cesty a do výše položených oblastí se ubíral proud ustupujících po úzkých stezkách. Počasí se zhoršovalo, lidé si při výstupu ponechávali jen nejnutnější zásobu jídla a zbraně. Za těchto podmínek bylo zdrcující vidět i rodiny s malými dětmi, dokonce jednou uviděl Miki i manžele s kojencem, který v těchto podmínkách neměl naději na přežití.

V místech kde se stoupalo do strmé stráně pomáhali si ustupující tak, že se přidržovali za větve stromů. Při jednom výstupu po stráni která byla jen z části zalesněna a proto zalesněnou částí postupovali jen starší lidé, aby si při výstupu

pomáhali tak, že se ~~zachytávali~~ - přidržovali větví stromů. Mladší lidé postupovali po nezalesněné části stráně. Mlha byla tak hustá, že bylo vidět jen na malou vzdálenost. Stráň byla hodně strmá a proto se často odpočívalo. Po jednom takovém oddychu, když se stoupající znovu dali do pohybu se ozval z horní části kopce kulomet, střílející do zástupu. V nastalé panice nikdo nevěděl přesně určit odkud se střílí, lidé se snažili uniknout z dosahu střílejících Němců a tak docházelo k mnoha pádům. Jeden z padajících narazil do Mikiho, který také ztratil rovnováhu a skutálel se ze stráně. Vzhledem k hustě mlze nebyl již Miki schopen přesně se zorientovat kde zůstali rodiče. Miki se snažil po utichnutí střelby nalézt rodiče, ale bezúspěšně.

Miki se v okolí stráně pohyboval ještě několik dní v naději, že když se zlepší počasí se potká s rodiči. Během této doby potkal Miki i některé spoluvězně z tábora. Vzhledem k tomu, že Miki osiřel navrhli mu, aby šel s nimi. Protože Miki ještě stále doufal, že se mu povede nalézt rodiče, návrh nepřijal a nadále setrval v okolí, kde se naposled viděl s rodiči. Miki potkával skupinky lidí, na kterých bylo již znatelně vidět, že se zdržují v lesích za špatných povětrnostních podmínek již několik dní. Ve dne se většina uprchlíků zdržovala v lese a na noc se snažili uchýlit se do seníků. Všichni již trpěli hladem, protože nikdo z nich neměl sebou větší zásobu jídla. Miki potkal v lesích i několik koní, které se toulali bez majitelů. Jednou narazil Miki na zabitého koně který ležel v blízkosti seníku. Ze stehna měl kůžu vyříznutý kousek masa. Vzhledem k velikosti koně, byla to jen nepatrná část, která byla ze zabitého koně využita. Hlad však doléhal stále více na lidi v lesích. Počasí se neustále zhoršovalo.

Německá letadla skrovala letáky vyzývající bojovníky v lesích,

k návratu do svých domovů. V letáku se slibovalo, že když odevzdají zbraně mohou se v klidu vrátit do svých domovů. Některé slibům fašistů uvěřili a rozhodli se sestoupit do nížin. Jeden z těch co se rozhodnul se vrátit řekl Mikimu: „Dej mne Tvůj plášť do deště. Tebe stejně chytnou Němci a plášť Ti nebude stejně již nic platný, nebudeš plášt již potřebovat!"
Ti kdo slibům fašistů uvěřili se těžce zklamali. Sestupující do nížin naráželi většinou na německé hlídky, které s nimi zacházeli jako se zajatými partyzány. V některých níže položených lesích jezdily německé hlídky na motocyklech s přívěsným vozíkem na kterém byl umístěn kulomet. Kulometčík střílel na všechno, co se mu zdálo jen trochu podezřelé.
Jednoho dne objevil Miki v lese skupinu zavražděných vojáků. Všichni byli zastřeleni jednou nebo dvěma střelami do hlavy. Protože žáden z vojáků neměl zbraň usoudil Miki, že vojáci padli do zajetí a byli zastřeleni. Když se Miki vzpamatoval z úleku a přesvědčil se, že nikdo není v okolí rozhodnul se podívat, zda mezi zastřelenými není i starší bratr, který odešel k partyzánům. Se strachem si Miki prohlížel obličeje zavražděných. Bratra mezi zastřelenými nenašel.

Když Miki ztratil naději, že se potká s rodiči rozhodnul se, že se ukryje na několik dní do nejbližší vesnice, aby si usušil promáčenou obuv i šaty, protože měl jen jedno oblečení, které měl na sobě. Cestou do vesnice když procházel cesty nebo větší volné prostranství po zkušenostech z předešlých dní věnoval těmto místům zvýšenou pozornost. Dříve než prošel volné prostranství pozoroval bedlivě okolí, aby se nepotkal s německou hlídkou. Potom rychle proběhnul, aby se co nejdříve dostal do lesa, který skýtal větší možnosti úkrytu.
Miki doufal, že v menších vysoko položených vesnicích nebudou Němci

Když se Miki přiblížil k vesnici zůstal až do setmění v lese, odkud pozoroval cestu do vesnice. Protože po několikahodinovém pozorování neuviděl nic podezřelého rozhodnul se vyjít z úkrytu a šel do vesnice. Vesnice bylo malá a dle malých domů se dalo usoudit, že ve vesnici nežijí bohatší sedláci. Miki zaklepal na dveře první chalupy, poprosil o nocleh a nabídnul se, že bude pracovat v hospodářství jen za byt a stravu. Majitelé prvních dvou domků nabídku odmítli, bylo zřejmé, že mají strach poskytnout útulek neznámému chlapci. Až ve třetím domku, kde již Miki více naléhal dostal od hospodáři souhlas, aby u nich přenocoval. Hospodyně nabídla Mikimu polévku, patrně bylo na něm vidět, že již delší dobu se zdržoval v lese. Bylo to Mikiho první teplé jídlo po mnoha dnech pobytu v lese. Když se začali Mikiho vyptávat řekl jim z obezřetnosti falešné jméno. Řekl jim, že ztratil doklady a jmenuje se Janko Baluch. Miki se snažil přizpůsobit se a dělat dojem vesnického chlapce. Na noc se Miki uložil v kuchyni na lavici. Sundal si jen boty a přikryl se pláštěm do deště. Ráno se Miki probudil, když šel hospodář se ženou do stáje. Ke snídani bylo znovu polévka. Každý dostal dřevěnnou lžíci a všichni jedli z jednoho hrnce. Po jídle vyzval hospodář Mikiho, aby šel do stáje, že dnes budou vyvážet na pole hnůj. Když si sedlák všimnul, že Miki se nemá do čeho převlíknout dal mu staré kalhoty - pumpky - které byly Mikimu velké a proto vypadal v nich dost směšně. Když přišel Miki do stáje a uviděl tam jednoho koně a jen jednu krávu uvědomil si, že hospodář říkal předešlého dne pravdu když tvrdil, že pomocníka v hospodářství nepotřebují. Miki si vzal vidle a šel nakládat na vůz, který již stál u hromady hnoje. Vůz byl malý a měl nízké bočnice. Když jeli s první fůrou hnoje Miki pochopil, že v kopcovitém terénu by jeden kůň ani větší vůz s nákladem hnoje neutáhnul. Pole bylo od vesnice poměrně daleko a proto si musel kůň při cestě do kopce několikrát odpočinout. Druhý den vozil již Miki hnůj na pole sám. Když vyjel Miki třetí den s vozem z vrat hospodářství narazil

po několika metrech na německou hlídku, která vedla skupinu civilistů a vojáků. Miki se polekal, ale naštěstí se ohlédnul a hlídka nevěnovala pozornost klukovi vezoucímu fůru hnoje. Na kraji vesnice stál obrněný vůz, do kterého Němci zajatce naložili a odjeli. Večer se Miki dověděl, že šlo patrně o udání, protože Němci šli téměř na jisto. Protože se Miki obával, že by udavač mohl upozornit Němce i na něho, raději vesnici opustil. Odešel ve starých kalhotech ve kterých se cítil být méně nápadný a svoje lepší ponechal ve vesnici. Miki se uchýlil ještě do několika samot a nakonec se rozhodnul k riskantnímu činu. Přes Donovaly se vrátil do Banské Bystrice, protože předpokládal, že rodiče nemohli za tak špatného počasí zůstat v horách. V ulicích Banské Bystrice potkal Miki dvakrát německou hlídku a jen s velkým přemáháním se udržel, aby se před hlídkou nedal na útěk. Naštěstí hlídky již nebyly tak ostražité a Mikiho nezastavily. Když došel Miki do domu, kde bydlel s rodiči dověděl se, že se rodiče z hor vrátili, ale Němci je zatkli a odvedli. Obyvatelé domu Mikimu doporučili, aby urychleně z města odešel. Miki nevěděl kam má jít, protože všude se cítil být ohrožen. Naivně doufal, že Němci snad rodiče pustili na svobodu a že se rodiče vrátili domů. Rozhodnul se proto pro další nebezpečnou cestu do městečka odkud byl s rodiči odvezen do tábora.

Z Banské Bystrice se Miki dostal do tehdejšího Svatého Kríže nad Hronom, odkud chtěl pokračovat vlakem, ale neměl již žádné peníze. Poslední věc co Mikimu zůstala byl stříbrný řetízek, který dostal darem a který nosil na krku. Před stanicí bylo skupina starších chlapců a Miki jim nabídnul stříbrný řetízek. Chlapci mysleli, že řetízek je ukradený a proto dali Mikimu jen malý obnos. Peníze které dostal nestačily na zakoupení cestovního lístku a bez lístku nechtěl Miki cestovat, aby na sebe zbytečně neupozornil, protože na všech větších železničních stanicích se pohybovaly německé hlídky. Když čekal Miki na stanici na příjezd vlaku spoznal mezi čekajícími starší děvče, které bylo také

věznění v táboře spolu s Mikim. I když se Miki velmi styděl šel za děvčetem a požádal ji zda by mu mohla dát chybějící část peněz na cestovní lístek. Na děvčeti bylo znát, že má strach s prozrazením darovala Mikimu několik korun a rychle odešla na druhou stranu nádraží. Ani teď nestačily Mikimu peníze na zakoupení lístku až do cílové stanice. Proto poslední část cesty, pro kterou již Miki neměl platný lístek proseděl Miki na záchodě.

Když vystoupil Miki z vlaku v městečku které považoval za svůj domov, bylo jeho nádraží téměř liduprázdné. Netušil však jakého zklamání se tady dočká. Nejblíže k nádraží bydlel před Mikiho odjezdem z městečka jeho strýček a proto se Miki vydal k jeho domu. Tam však bydleli cizí lidé a na Mikiho dotazy odpovídali velmi podrážděně. Miki věděl o třech lidech, kterým otec důvěřoval a před odchodem do tábora jim svěřil některé věci do úschovy. Spoléhal se proto Miki na to, že mu nějakým způsobem poskytnou pomoc. První ze známých kterého Miki vyhledal když uviděl Mikiho byl velmi překvapen a choval se k Mikimu velmi chladně. O poskytnutí pomoci nechtěl vůbec nic slyšet. Protože Miki byl ve velmi špatné situaci, bez peněz rozhodnul se navštívit dalšího známého, kterému otec svěřil část našich věcí. Miki k nim přišel právě v době oběda. Ten byl též velmi překvapen když uviděl Mikiho ve starých kalhotech a dost zuboženém stavu. Nejdříve dali Mikimu najíst a hned se vyptával, kde všude Miki již ve městě byl. Když uslyšel jméno známého u kterého se Miki zastavil zvážněl a řekl, že to byla chyba, že ten určitě Mikiho příchod již nahlásil fašistům. Dále se Miki dověděl, že se jeho rodiče do města nevrátili a že nikdo až na osmdesátiletou babičku z jeho rodiny v městečku nezůstal.

Po jídle dostal Miki od známého peníze a radu, aby urychleně z města odešel, ale že nesmí na nádraží, tam určitě budou na Mikiho čekat. Miki se na nádraží podíval jenom z dálky a skutečně tam uviděl několik mužů v gardistických uniformách. Miki se proto vydal přes park který byl

na kraji města do nejbližší ~~vesnice~~ stanice za městečkem. Miki si zvolil tuhle železniční stanici proto, že ležela mimo vesnici a proto mohl doufat, že nepotká nikoho známého. Protože se jednalo o zastávku a ne o železniční stanici nastoupili do vlaku mimo Mikiho jen dva lidé. Miki musel zvolit vlak který nejel směrem na Banskou Bystrici, aby nemusel projíždět městem ze kterého se právě snažil uniknout.

Teď, když už Miki věděl, že nemá naději setkat se s rodiči rozhodnul se vrátit se do povstaleckého kraje do lesů a vyhledat partyzánský oddíl. Chtěl se pomstít za všechno to co jemu a jeho rodině fašisté způsobili.

Při jízdě vlakem znovu prožil Miki horké chvíle. Na železničních stanicích se pohybovaly německé hlídky, pozorovaly cestující a většinou se vojáci hlasitě domlouvali a pokřikovali. V jedné stanici přistoupili do vozu dva němečtí důstojníci. Jejich úkolem naštěstí nebylo kontrolovat cestující, ale stejně většina cestujících zpozorněla a ustala v rozhovoru. Miki neměl žádné doklady a proto se snažil, aby během jízdy neupoutal na sebe pozornost.

Před přistoupením důstojníků do vlaku i po jejich odchodu se většinou mluvilo o událostech souvisejících se Slovenským národním povstáním. Miki se snažil získat informace o místech kde působí partyzánské skupiny. Miki se po několika přestupech snažil dostat se oklikou do okolí Banské Bystrice, kde předpokládal, že budou působit partyzánské skupiny. K večeru se Miki dostal do okolí Zlatých Moraviec. Ve vlaku jela skupina vesničanů a když vystupovali vystoupil s nimi i Miki a požádal je o poskytnutí noclehu a znovu se nabídnul, že vypomůže v hospodářství za poskytnutí stravy a bytu. Jeden z vesničanů nakonec souhlasil, aby Miki u něho přespal. Večer se v domě kde poskytli Mikimu nocleh sešla skupina sedláků a znovu mluvili o Němcích a o událostech kolem povstání. Jednou se Miki neopatrně zapojil do debaty. Mluvilo se o protiletadlové obraně a Miki

sedlákům vysvětlovat, že u protiletadlového dělostřelectva se používá střel, které vybuchují ve vzduchu ve stanovené výšce, jak to viděl v okolí Starých Hor. Jeden ze sedláků se pozastavil nad jeho tvrzení a ptal se Mikiho kdo vlastně je, že zná tyhle věci. Miki si uvědomil, že zbytečně na sebe upozornil a snažil se otázku zamluvit a více se již neodvážil zasahovat do jejich rozhovoru.
Ráno Mikimu majitel domu poradil, kam by se měl jít zeptat, zda by ho nevzali do služby. Skutečně sedlák ke kterému Miki přišel projevil zájem o pomocníka, byl zřejmě spokojený, že získá levnou pracovní sílu. Miki doufal, že o nedělích bude mít možnost prohlédnout si okolí a získat informace o poměrech.
Vesnice ve které nyní Miki byl se nedala s podhorskou vesničkou ve které Miki rozvážel hnůj ~~vy~~ vůbec porovnat. V této vesnici, která ležela v rovině žilo hodně bohatých sedláků. Ulice byla široká jako ve městě.
Hospodářství ve kterém Miki pracoval bylo účelně zařízené. Na levé straně dvora byla stáj pro koně, za ní byla stáj pro krávy a budova pro uskladnění krmiv a obilí. V čelní straně dvora proti vjezdu do dvora byla kůlna pro uskladnění hospodářských strojů a pec pro pečení chleba. Pravou stranu dvora ohraničoval obytný dům.
Hospodář ukázal Mikimu – teď novou Janku Bolechovi – kde co v hospodářství je. Hlavní úkol který připadnul Mikimu bylo starost o koně a práce s koňmi. Příležitostné další práce přidělovali Mikimu další členové rodiny. V domě bydleli i rodiče hospodáře. Sedlák vlastnil hezký pár urostlých koní, na kterých bylo vidět, že jsou dobře živené a udržované. První práce kterou měl Miki provést bylo připravit koně, vůz a pluh k odjezdu na pole.
Když chtěl Miki nasadit koňům chomout zvedali hlavu a Miki nedosáhnul tak vysoko, aby koňům chomout nasadil. Aby koně uklidnil musel si vypomoct židlí. Hospodář dovedl Mikiho na pole, vyorali společně dvě brázdy a hospodář se vrátil nazpět

domů. Zvedání železného pluhu působilo Mikimu těžkosti. Vždy se musel pokrčit v kolenou, vzepřít se a tak usadit pluh na místo k vyorání další brázdy. Naštěstí bylo možno koně lehce ovládat. Takto pracoval Miki několik dní. Oběd pro sebe a krmení pro koně vozil Miki sebou.

V neděli ráno se postaral Miki o koně a vyčistil stáj. Hospodář vyzval Mikiho, že po ukončení nutných prací půjdou všichni společně do kostela. Nepochyboval o tom, že je Miki zbožným katolíkem jako všichni ve vesnici. Miki se vymluvil, že nemá vhodné sváteční oblečení a že se raději pomodlí doma. Když se celá rodina svátečně vystrojila pro odchod do kostela poklekl Miki před velký obraz Panny Marie který visel v pokoji a pohyboval ústy jakoby se modlil. Po odchodu všech členů domácnosti se vrátil Miki do kuchyně, kde si lehnul, aby si odpočinul. Na procházky po okolí Mikimu po návratu hospodáře s rodinou moc času nezbylo.

Miki pracoval na hospodářství ještě další týden. V neděli oznámil hospodář „Jankovi", že v pondělí s ním zajede k četníkům, kde se musí přihlásit. Protože Miki věděl, že by nemohl uspokojivě zodpovědět otázky na četnické stanici ani předložit doklady, v pondělí ráno místo do stáje sebral Miki svůj malý raneček a odešel z hospodářství hledat partyzánskou skupinu. Miki nevěděl kterým směrem se má vydat a tak si zvolil ~~náhodnou~~ silnici po které se vydal směrem k horám. Dlouhou dobu nepotkal Miki nikoho, aby se mohl zeptat na to, co Mikiho vtedy nejvíce zajímalo. Konečně uviděl Miki na louce daleko od silnice tři muže jak shrabovali seno. Miki odbočil ze silnice, aby se zeptal muže, zda neví něco o partyzánech. Když Miki oslovil prvního muže nedostal žádnou odpověď. Až když oslovil druhého muže zjistil Miki, že se jedná o duševně nemocné. Všichni vydávali jen nesrozumitelné zvuky.

Miki se proto znovu vrátil na úzkou silnici a po krátké době narazil

na několik povozů s Němci. Jeden voják se Mikiho zeptal lámanou češtinou jak daleko je na hlavní silnici. Byl to patrně Němec z pohraničí. Protože Miki česky neuměl neznal přesně význam slova „silnice" a proto musel odpovědět že neví. Dodatečně si Miki uvědomil, že svou odpovědí mohl vzbudit podezření u vojáků, že není místní.

Miki raději odbočil ze silnice a vydal se polní cestou směrem k vesnici, která ležela směrem k horám. Když došel Miki do vesnice prošel krátkou uličkou a dostal se na silnici, kde ho zastavila německá hlídka. Miki spozoroval hlídku pozdě, takže neměl již možnost se hlídce vyhnout. Nebylo jiná možnost než chovat se klidně, protože útěk nebo jiná nevhodná reakce by znamenala smrtelné nebezpečí. Vojáci mluvili jenom německy a ptali se kam jde. Miki předstíral, že německy nerozumí a snažil se jim slovensky vysvětlit, že jde jen na druhý konec vesnice. Vojáci se radili co mají s Mikim udělat a kladli mu další otázky. Protože Miki německy rozuměl měl vždy než se mu jeden z vojáků snažil zkomoleně položit otázku čas si připravit odpověď. Protože byl Miki ve špatné situaci všimnul si i to, že vojáci měli otlučené helmy. V duchu uvažoval zda taková helma vypadající jako ze silného papíru je skutečně neprůstřelná. Nakonec nechali vojáci Mikiho pokračovat v cestě. Na konci vesnice Miki již nikoho nepotkal a tak pokračoval dále.

V další vesnici potkal Miki babičku které se zeptal až kam silnice vede. Babička mu dobrosrdečně řekla, že silnice vede do Zlatna a dodala: „Ale tam synku nechoď, tam jsou partyzáni." Miki poděkoval za radu a k velkému údivu babičky pokračoval v cestě.* Na konci vesnice stál na stráži voják Slovenské armády, kterého právě minula skupina větších dětí vracejících se ze školy. Když Mikiho voják zastavil, tvrdil Miki, že jde se skupinou dětí a ten Mikiho bez dlouhého vyptávání nechal pokračovat v cestě. Jak Miki dodatečně zjistil byla to poslední stráž. Dále již Němci ani jejich přisluhovači neměli tvrdé

* Babička nemohla tušit, že sdělila Mikimu zprávu na kterou

stanoviště a odvěžili se jen na kratší výpady.
Miki byl přibližně stejného věku jako nejstarší žáci ze skupiny vracejících se dětí a proto bez velkých potíží navázal s nimi rozhovor. Protože se již schylovalo k večeru a od dětí se Miki nedověděl to co chtěl hlavně vědět, dohodnul se studentem jménem Zatko, že požádají jeho rodiče, aby dovolili Mikimu přespat u nich.
Večer, když studentův otec šel do chléva podojit krávu využil Miki příležitosti, aby mohl s otcem mluvit osamotě bez dalších členů rodiny a požádal jej o pomoc při navázání spojení s partyzánskou jednotkou. Vysvětlil mu proč chce k partyzánům.
Obyvatelé vesnice zásobovali partyzánskou jednotku potravinami a proto občas chodila skupina partyzánů do vesnice. Jeden z občanů vesnice který spolupracoval při zásobování jednotky informoval partyzány o Mikiho žádosti. Při nejbližší návštěvě partyzánů ve vesnici přišli partyzáni pro Mikiho a vzali jej sebou do lesa.
Partyzáni přivedli Mikiho do malého domečku o jedné místnosti, který dříve patrně sloužil dřevorubcům, nebo jako skladiště. Miki se musel večer podrobně „vyzpovídat" proč se hlásí do partyzánské skupiny, odkud je a vylíčit svůj dosavadní život. Obezřetnost velitele skupiny kapitána Mičudika bylo nutná, protože fašisté vysílali do partyzánských skupin zrádce, jejich pomocí fašisté se snažili vlákat partyzánské skupiny do léček, nebo podnikli útok na partyzánskou základnu.
Partyzánská skupina se na noc rozdělila na dvě části. Jedna část zůstala spát v domečku a druhá část odešla do lesa. Miki vyrozuměl, že potrvá nějakou dobu, než získá důvěru celé skupiny a bude mít přístup do všech částí lesa, kde se partyzánská skupina pohybuje.
Když se druhý den ráno vracela skupina která trávila noc na jiném místě uslyšel Miki jak na něj volá jeden ze skupiny, kterému se říkalo Boris: „Miki nesu Ti nevěstu." Miki se na chvíli zarazil

a v duchu přemýšlel, zda je ve skupině nějaké mladší děvče. Dosud zahlédnul Miki ve skupině jen jednu ženu. Když vstoupil do místn ti fousatý Boris, což bylo krycí jméno tohoto partyzána, podával s úsměvem Mikimu pušku. „A teď máš pro nevěstu věno" dodal další člen skupiny a podával Mikimu opasek bohatě zatížený náboji do pušky.
V první dny se Miki seznamoval s okolím, chodil do nejbližš hájovny a dělal spojku. V zásobovací dny, kdy byla vyslána skupina do vesnice pro doplnění zásob potravin, ~~do~~ byl Miki přidělen k této skupině. Dříve než zásobovací jednotka vyšla z lesa bylo nutno zjistit, zda nejsou ve vesnici Němci. Po průzkumu se zbylá část skupiny pomalu přibližovala k vesnici. Po dobu pobytu partyzánské skupiny ve vesnici bylo nutno rozestavit stráže tak, aby Němci nemohli provést nepozorovaně náhlý přepad.*/ Ve vesnici byl ustájen pár koní, který patřil partyzánské jednotce a byl partyzány využíván jen na odvoz potravin. Jinak využívali koní střídavě obyvatelé vesnice při práci v hospodářství.

Partyzánská skupina se rozrůstala o další členy. Mezi jinými se stali členy oddílu i studenti z Bulharska, kteří studovali v Bratislavě lékařskou fakultu, ale byli Němci ohroženi natolik, že zvolili raději útěk do lesů k partyzánům.

Zvýšená aktivita partyzánské skupiny vyžadovala zvýšit ostražitost proti případnému útoku Němců. Proto bylo rozhodnuto, vykopat další zemljanky a nepoužívat již domku, který až dosud využívala část partyzánské skupiny. Počasí se již podstatně zhoršilo, ochladilo se a na zemi již ležela vrstva sněhu. Proto se vykopané prostory mohly přikrýt jen zasněženými stromy, na které se pokládaly větve, tesy kůry, mech a nakonec zem, která ale byla smíchaná se sněhem. Po zatopení v zemljance několik dní ze stropu kapala voda a na zem bylo nutno položit mladé stromy, aby se nechodilo v blátě. Delší dobu bylo nutno pozorně šlapat po „podlaze", protože jinak vystříknul gejzír bláta. Zatopit v zemljankách se smělo jenom v noci, aby kouř nespozorovali letci německých

ke straně č. 25

* Při jedné z výprav do vesnice byl Miki určen k hlídání u domku který stál na kraji vesnice. Bylo to brzy ráno. Před vesnicí bylo větší pole. Asi po hodině se z lesa vynořilo stádo divokých prasat a za chvíli již prasata intenzivně ryla ve sněhu. Vzduchem lítal sníh smíchán se zemí. Divočáci se za silného chrochtání a rytí přiblížili ke krajním domkům vesnice. Dva vesničané přišli k Mikimu a přemlouvali ho, aby aspoň jedno z prasat zastřelil. Miki ale střílet nesměl, protože výstřel by znamenal poplach pro další členy jednotky

letadel.
Partyzáni spali na větvích s jehličím. Nejnepříjemnější bylo skutečnost, že během celého zimního období když se v noci zatopilo stékaly po zdích zemljanky proměnky vody. Proto bylo nutno ležet tak, aby se spící nedotýkal „zdi" zemljanky, protože jinak část oděvu kterou se dotknul zdi se nasákla vodou a během dne neměl většinou možnost oděv si vysušit. Takto zvlhlé části oděvu často na partyzánech zamrzly, protože nikdo z nich tehdy neměl náhradní šaty ani boty.
Nedostatek možností udržovat dostatečnou osobní hygienu se časem projevil u některých členů oddílu nemocemi i obtížným hmyzem. */ Miki také onemocněl svrabem. Prostřednictvím vesničanů dostali partyzáni nejnutnější lék. Když se chtěl Miki namazat mastí svlíknul se za stromem v zasněženém lese. Tenhle způsob léčby byl neobyčejně osvěžující. ** ./
Partyzánský oddíl se rozrůstal a proto velení oddílu rozhodlo, že se oddíl přemístí a usadí ve vesnici Zlatno. Oddíl se usadil v budově bývalého malého statku. Ubytovací podmínky partyzánů se zlepšily, spali jsme na slámě uložené na zemi. Nebyli jsme již natolik vystaveni vlhkosti jako v zemljankách. ***
Členové oddílu podnikali výpady na německé stráže a hlídky. Ne vždy se vracely naše skupiny bez ztrát. Lékařskou pomoc raněným partyzánům poskytovali bývalí studenti vyšších ročníků lékařské fakulty. V naší jednotce totiž bylo několik lékařských studií
Z jedné z posledních akcí se vrátili dva partyzáni se zraněním. Jeden ze zraněných měl prostřelené prsty a proto bylo nutno dva prsty amputovat. Dle pokynů zdravotníků pomáhal i Miki při přípravě operace.
Zraněný partyzán měl ještě štěstí, protože dva náboje z automatu mu uvízly v náprsní tašce. Partyzáni byli vůči příslušníkům regulérních armád ve velké nevýhodě i s ohledem na lékařskou pomoc, která byla poskytována za velmi těžkých podmínek a proto i její úroveň byla nižší. Zranění partyzáni byli často umísťováni v lesích v hájovnách a nebo podobných místech. V případě hrozícího nebezpečí byli zranění partyzáni převáženi ./

na nové místo, protože fašisté raněné partyzány nebrali do zajetí a vraždili je.

* Ve snaze zbavit se vší zahrabali za mrazu členové skupiny prádlo do sněhu. Ze sněhu nechali vyčnívat jen malý kousek prádla v naději, že hmyz se ze zasypané části prádla přemístí do vyčnívajícího cípu prádla a tam za silných mrazů zamrzne. Vzhledem k nedokonalosti této „dezinfekční metody" nebylo možno dosáhnout žádoucího výsledku

** Dle sdělení našich velitelů působila v naší blízkosti i další partyzánská skupina se kterou přicházeli nepravidelně do styku jen naši velitelé. Byla to údajně skupina převážně složená z ruských partizánů. V jednom období začali naši velitelé nezvykle často jezdit k této skupině. Velitelé nám sdělili, že jsou k této partyzánské jednotce zváni jako pozorovatelé k soudnímu přelíčení, které tam probíhá. Obžalované bylo židovské děvče, protože se u ní údajně našel jed, který měla zašitý v kabátě. Obžaloba ji vinila z toho, že chtěla otrávit celou partyzánskou jednotku. Miki prosil velitele, aby mohl aspoň jednou se zúčastnit soudního jednání. Velitel odmítnul vyhovět jeho žádosti, protože přístup k druhé jednotce mají jen členové našeho velení. Dle sdělení našich velitelů bylo děvče odsouzeno k smrti.

V naší partyzánské skupině došlo k dezerci mladého partyzána, který byl jen o něco starší než Miki. Protože velitelé věděli odkud chlapec pochází, byla k jeho rodině vyslána skupina partyzánů, která uprchlíka přinutila k návratu k jednotce.

doplněk do str. č. 26

*** Během doby, kdy byla naše jednotka umístěna ve Zlatně se jednotka rozrostla o další členy. Do jednotky se přihlásilo několik vojáků sběhlých ze Slovenské armády, v jednom případě sběhnul řidič a přivezl osobní automobil, který ale pro jednotku byl téměř nepoužitelný.

Zvláštností bylo, že se k jednotce připojili i tři Němci. Jak se později ukázalo, šlo o zběhy z trestaneckého oddílu, který byl v německé armádě nasazován na nebezpečný úsek na frontě. Přeběhnutím k partyzánům si chtěli Němci zajistit aliby pro poválečné období, protože v té době bylo již jasné, že Němci válku prohrají. Přijetí nových členů do oddílu bylo vždy spojeno s velkým nebezpečím protože jak Němci tak i slovenští fašisté se snažili dostat do partyzánských oddílů své informátory, aby jejich pomocí oddíly zničili.

Mezi jednotlivými partyzánskými oddíly docházelo k častějším kontaktům než dříve a později i k slučování partyzánských oddílů do větších celků. Proto byl vydán rozkaz, aby se náš oddíl přemístil.

Zásoby jídla a zbraní se naložily na povozy. Rovněž část raněných byla naložena na vozy a oddíl se vydal na pochod. Vzhledem k zasněženým a zledovatělým lesním cestám postupoval oddíl jen pomalu. Cesta byla namáhavá i pro koně a proto bylo nutno poměrně často nechat koně odpočívat. Největší zdržení i nebezpečí při přesunu hrozilo když oddíl musel projít jak to někdo z oddílu pojmenoval ledovým polem.

Jednalo se o místa, kde cesta vedla ve stráni. Voda stékala ze stráně na cestu pod kterou zase pokračovala strmá stráň. Cesta i strmá stráň po obou stranách cesty byla pokryta silnou vrstvou zvrásněného ledu. Vzhledem k nebezpečí, že by se vůz i s nákladem mohl zřítit při přejíždění každé takovéto překážky po zledovatělé stráni do údolí, bylo nutno převádět raněné jednotlivě přes led. Potom kočí pobídnul koně a pustil samotné koně s vozem přes ledem pokrytou cestu. Všichni s napětím čekali, než se koně s vozem dostali na druhou stranu ledového pole, kde se koní znovu ujmul kočí.

Když oddíl dorazil na nové stanoviště bylo nutno zahájit výkopy pro nové zemljanky, protože v již vybudovaných zemljankách byly umístěné jiné partyzánské oddíly.

Důvodem k přesunu naší jednotky bylo sloučení partyzánských jednotek. Přesunem na nové stanoviště se naše jednotka stala součástí Nitranské partyzánské brigády. Ve velení brigády byli většinou ruští partyzáni.

Po několika dnech na novém stanovišti, měli členové naší jednotky po dlouhé době možnost se důkladněji umýt. Provizorní umývárna s teplou vodou byla zřízena v nedaleké hájovně. Z bezpečnostních důvodů odcházely k mytí jen malé skupiny

partyzánů. Častěji než členové oddílů měli možnost mytí členové velení brigády. Jeden z obyvatel nedaleké vesnice měl zařízenou jednoduchou koupelnu. Během koupání důstojníka hlídaly měli skupiny partyzánů přístupové cesty do vesnice. Jednou byl k hlídání přístupové cesty určen i Miki.

V nově vybudovaných zemljankách se znovu opakovala situace, kdy členové oddílu spali v mokrých prostorech bez možnosti usušit si šatstvo a obuv. Miki začal trpět zimou, protože boty se po každodenním nošení a bez možnosti výměny a ošetření začaly rozpadat.
Když byly ukončeny nejnutnější práce s ubytováním, bylo znovu zahájeno s přepady proti Němcům a jejich spojencům. Při těchto akcích byl zajmut větší počet maďarských vojáků i dva Italové. Italové snášeli zimu velmi špatně a stále se zdržovali jen v blízkosti ohně.
Z bezpečnostních důvodů, aby se předešlo německému útoku na partyzánský tábor, byly partyzánské jednotky během zimy ještě přemístěny na jiné stanoviště. Při jednom přesunu byl Miki vyslán jako spojka se zprávou pro další partyzánskou skupinu. Protože bylo nutno zprávu urychleně připravit, dostal Miki pro tento úkol k dispozici koně. Byl to krásný kůň, údajně pocházel z Topolčianek z hřebčince. Po předání zprávy, se Miki měl vrátit na trasu přesunu jeho jednotky. Cesta k jednotce, kde měl Miki odevzdat zprávu vedla nejen lesem, ale i volným prostranstvím. Když byl Miki asi v polovině velké louky uslyšel najednou tlumený zvuk motorů. Protože Miki předpokládal, že se ze strany již blíží německá motorizovaná jednotka, rychle otočil koně k lesu, aby se ~~Něm~~ nepotkal s Němci, pro které by byl na volném prostranství dobrým terčem. Když kůň s Mikim vběhnul do lesa pokračoval Miki v cestě již jen lesem i když to znamenalo jít k místu určení velkou oklikou. Po předání zprávy se vrátil Miki znovu ke své jednotce.
Z nového tábora byl Miki několikrát vyslán se zásobovací skupinou do okolních vesnic, odkud se doplňovaly zásoby potravin. Každý z partyzánů při zpáteční cestě mimo zbraně nesl na zádech potraviny. Často se zásobovací skupina ve snaze vyhnout se německým hlídkám musela brodit hlubokým sněhem a vracela se do tábora až večer.
Jednou, když nebyly dostatečné zásoby jídla bylo

určena skupina partyzánů, aby ulovila lesní zvěř. Do této skupiny byl zařazen i Miki. Skupina chodila lesem přes dvě hodiny, než narazila na malé stádo daňků. Skupina partyzánů stála v údolí, když se na vrcholu stráně na malý okamžik zastavila vyplašená skupinka daňků. Vedoucí skupiny se chtěl ještě přiblížit k daňkům, než dá rozkaz ke střelbě. Při pohledu na stojící stádo se Miki neudržel a po několika krocích se zastavil a vystřelil na nejblíže stojícího člena stáda. Po výstřelu, během zlomku vteřiny zmizlo stádo za vrcholem kopce. Členové lovecké skupiny v přesvědčení, že byl předčasným výstřelem zmařen výsledek lovu, rozzlobeně Mikimu nadávali. Miki ve snaze napravit svou chybu utíkal na vrchol kopce v naději, že se mu povede ještě zahlédnout stádo a znovu vystřelit. Výstřelem Miki pravděpodobně vyplašil zvěř v okolí a proto již neuviděl žádné zvíře. Při běhu se Miki stále díval daleko před sebe a když doběhnul na vrchol kopce zakopnul a jen stěží udržel rovnováhu. Měl štěstí, že mu při zakopnutí nabitá a odjištěna puška nevystřelila a nezpůsobila zranění.

Když se Miki otočil z úžasem zjistil, že příčinou jeho zakopnutí byl zastřelený daněk. Když po delší chvilce členové skupiny vystoupili na vrcholek a viděli Mikiho stojícího v překvapení nad úlovkem, změnili svůj slovník a místo nádavek uslyšel Miki pochvalu za to, že se lovecká skupina vrátí s úlovkem do tábora.

Miki si prohlížel uloveného daňka a protože nebyla vidět žádna krev nechápal, kam vlastně zvíře trefil. Skupina lovců se vesele vracela do tábora. Dodatečně se Miki dověděl, že zasáhnul daňka do krku, takže byl okamžitě na místě mrtev a proto nikdo z lovecké skupiny nepostřehnul, že bylo jedno ze zvířat zasaženo.

Začátkem února 1945 do našeho tábora dorazila skupina průzkumníků Sovětské armády, která předala veliteli partyzánské brigády příkaz, aby se brigáda přesunula přes frontu a přidělila se

k Rudé armádě.
Ve všech jednotkách byly zahájeny přípravy na přesun. I když byla cesta průzkumnou jednotkou připravena, neobešel se přesun brigády bez obětí.
Několik hodin před zahájením pochodu byl Miki vyslán se zprávou k další partyzánské jednotce a po předání zprávy se měl i s touto jednotkou dostat na určenou trasu pochodu. Několik minut po tom, co skupina partyzánů, ve které byl i Miki se dostala na lesní cestu po které měla postupovat celá brigáda bylo slyšet silnou detonaci. Za malou chvíli došel Miki se skupinou k místu výbuchu. Na lesní cestě byl vyhlouben menší kráter a v jeho blízkosti ležel partyzán, kterému výbuch miny utrhnul obě nohy až po kolena a ze zbývající části nohou měl postižený strženou kůži tak, že měl obnažené svaly. Postižený partyzán křičel bolestí a prosil, aby ho raději zastřelili. Vedle zraněného partyzána stál téměř nehybně osleplý kůň s poraněnou hlavou.
Při dalším postupu narazila brigáda na německé stráže a proto nebyla jiná možnost, než si cestu v některých místech uvolnit střelbou. Asi v polovině cesty se zastavila první část brigády u malého můstku. Po několika vteřinách jeden z partyzánů, který stál blízko můstku uslyšel slabý zvuk zpod můstku a proto téměř současně s výzvou „Kdo tam" začal pod můstek střílet. Dodatečně se zjistilo, že pod můstkem byli dva Němci s kulometem.
Jak se ukázalo měli Němci zákopy na blízkých kopcích a protože se domnívali, že Sovětská armáda zahájila útok začali střílet hlavně z kulometů. Stříleli většinou světelkujícími náboji, které měly ve tmě i psychologický účinek. Všichni partyzáni zalehli za stromy, které zachytily hodně střel.
K palbě se přidalo i německé dělostřelectvo a minomety, které začaly ostřelovat pozice Sovětské armády. Sovětské dělostřelectvo začalo ostřelovat Němce. Partyzánská brigáda postu-

povela po vypuknutí dělostřelecké přestřelky „zemí nikoho" – pohybovala se v pomyslném tunelu vytvořeném dělostřeleckými a minometnými náboji.
Pochod brigády bylo nutno urychlit, aby byl přesun přes frontu ukončen před svítáním, protože jinak hrozilo nebezpečí, že německé dělostřelectvo by způsobilo brigádě těžké ztráty.

Když první část brigády dorazila k Hronu na místa kde se měla přepravit na druhou stranu řeky zaujala bojové postavení tak, aby v případě nutnosti chránila ještě pochodující část brigády před případným německým útokem. Do této skupiny byl zařazen i Miki.
V Hronu plavaly velké ledové kry, voda byla studená a proto partyzáni vstupovali do vody jen po delším váhání. Mnozí se na druhou stranu řeky ani nedostali.
V poslední skupině, která dorazila k řece bylo i několik partyzánů na koních. Jeden z partyzánů oslovil Mikiho rusky a požádal Mikiho, aby jeho koně, který nechtěl vstoupit do řeky zatáhnul do vody.
Miki chytnul koně za uzdu, postavil se na kraj břehu a snažil se koně zatáhnout do vody. Ve tmě si Miki nevšimnul, že stojí na podemletém břehu a při tom jak se snažil koně vtáhnout do vody se kraj břehu ulomil a Miki spadnul do vody. Když se Miki vzpamatoval z náhlého ochlazení z ledové vody, vtáhnul koně do vody. V hlubší vodě začal Miki pociťovat jak ho šaty nasáklé vodou i malý tlumok táhnuly pod vodu. Proto urychleně pokud ještě stačil dosáhnout na dno odhodil tlumok který patrně pamatoval 1. světovou válku a chytnul se koně za ocas a tak se snažil dostat se na druhou stranu řek.

Nedaleko od Mikiho se brodil vodou další partyzán. Když uviděl Mikiho jak se drží koně za ocas beze slova přistoupil ke koni, odstrčil Mikiho kousek stranou a chytnul se koně za ocas. Miki se již nemohl držet koně tak pevně jako

(~~Nitranská partyzánská brigáda překročila~~ z 13. na 14. února 1945

dříve. Když kůň doplaval do hlubší a rychleji proudící vody, narážely na Mikiho, který byl na straně proti proudu, ledové kry. Silný proud řeky odnášel koně s jezdcem i s dvěma partyzány držícími se koně za ocas po proudu řeky. K druhému břehu řeky se kůň přibližoval jen velmi pomalu. Mikimu ubýval sil a ruce mu v ledové vodě začaly tuhnout a klouzat po koňském ocasu.

Když se Miki snažil jednou rukou nadhodit si padající pušku nebyl již schopen udržet se druhou rukou za ocas. Naštěstí si partyzán vedle Mikiho všimnul, že Miki je stahován pod vodu a Mikiho na několik sekund podržel, než se Miki oběma rukama znovu chytnul za horní část ocasu. Mikiho ruce byly již natolik ztuhlé, že začaly znovu klouzat po ocase dolu. Kůň i s partyzány se však již blížil k druhému břehu kde již ve vodě stála skupina rudoarmejců, která pomáhala partyzánům dostat se na břeh Hronu. Miki byl již natolik vyčerpán, že bez pomoci dvou vojáků by nebyl schopen stát v šatech které byly úplně nasáknuté vodou. Vojáci drželi Mikiho než mu ze šatů vytékla větší část vody.

Po krátkém nejnutnějším odpočinku museli všichni partyzáni pokračovat do nejbližší vesnice, protože hrozilo nebezpečí, že se všichni změní v ledové rampouchy. Mikimu se při přechodu přes řeku rozmotala jedna omotka, která během krátkého oddychu zamrzla, takže ji Miki musel táhnout zamrzlou za sebou.

Tak se ukončila 13. února 1945 první fáze průchodu partyzánských jednotek, které byly sloučeny v Nitranskou partyzánsk brigádu. Průchod přes frontu se uskutečnil mezi obcemi Orovnica a Tekovská Breznica.

Když Miki s několika dalšími partyzány došel do vesnice, snažili se nalézt místo, kde by jim poskytli nocleh. Navštívili několik domů, ale všude ve všech místnostech již leželi rudoarmejci nebo partyzáni. Na Mikiho dolehla velká únava a proto se

po neúspěšných návštěvách v pěti domech rozhodnut, že v dalším domě si lehne kamkoliv, jen aby si již mohl trochu odpočinout. Když požádal hospodyňku v šestém domě o nocleh uviděl stejný obraz jako v domech předešlých. Vojáci leželi všude i na zemi těsně vedle sebe a byli nevrlí, že je znovu někdo budí. V rohu místnosti uviděl Miki dětskou kolébku a proto požádal, zda by si mohl do kolébky lehnout. Bez čekání na souhlas odhrnul Miki vojenský kabát kterým byla kolébka přikryta, ale k jeho velkému překvapení se z kolébky vysunula hlava automatu a vzápětí se ozvala otázka rudoarmějce, který již v kolébce ležel: „Kdo tam?" Miki byl již natolik unaven, že řekl vojákovi, aby spal a lehnul si vedle něj do kolébky.
Němci neustáli v ostřelování. Pokaždé, když slyšel Miki letět minu si jen přetáhnul kabát přes hlavu a doufal, že dům nebude zasažen.
Ráno když se Miki probudil byl v místnosti mimo něj ještě jeden partyzán z jednotky. Miki vylil z bot vodu obul si mokré boty a vydal se spolu s druhým partyzánem hledat svoji jednotku. Společně šli několik hodin zasněženým lesem, než se dostali na silnici, kde jim zastavil malý vojenský náklaďák. Automobil byl zčásti naložen chlebem a hned za kabinou řidiče byl umístěn sud s benzínem, který si řidič patrně vozil jako železnou rezervu. Miki měl velký hlad a proto si z hromádky chleba vzal bochník chleba, rozlomil jej a s chutí snědl z něj větší část. Během jízdy ~~se~~ dvakrát na auto nalétávalo německé letadlo a proto řidič zajel do blízkého lesa, kde počkal než letadlo odletělo. Při jízdě po lesní cestě si Miki všimnul, že ze sudu několikrát vystříknul benzín.
Když se automobil znovu vrátil na silnici a ujel několik kilometrů začal Miki pociťovat, že mu ze žaludku začaly stoupat benzinové plyny. Vtedy si uvědomil, že snědl chleb, který byl politý stříkajícím benzínem z neuzavřeného sudu. Následky snědeného benzinového chleba pociťoval Miki ještě několik dní.

Partyzánská brigáda byla rozdělena. Část brigády byla vzhledem k probíhajícím bojům urychleně odvelena na frontu. Miki byl přidělen do výcvikového útvaru. Příslušníci tohoto útvaru byli mladí vojáci. Během výcviku byli příslušníci výcvikového útvaru několikrát na frontě, aby získali bojové zkušenosti.
Po několikadenním pobytu v nové jednotce měl Miki konečně možnost vyměnit si mokré šaty za suché. Do vesnice, kde byla jednotka umístěna přijel speciálně upravený nákladní automobil ve kterém se vlastně prováděla dezinfekce párou. Vojáci odevzdávali své stejnokroje k dezinfekci a dostali stejnokroje vyprané a suché. Pro Mikiho to byla po několika měsících první příležitost převléknout se do čistých šatů. Pro Mikiho byla velká změna i v tom, že odevzdal své „partyzánské" oblečení a dostal přidělen stejnokroj rudoarmějce.
Mikimu zbývalo postarat se ještě o opravu bot a získat nové ponožky. Ve vesnici byl umístěn i vojenský švec, který opravoval vojákům boty. Miki se dostavil k ševci se žádostí o opravu bot. Jeho boty byly již v tak špatném stavu, že švec provedl jen nejnutnější opravu a doporučil, aby Miki dostal jiné boty.
Během doby co byl Miki u ševce byl svědkem rozhovoru mezi ševcem a mladým vojákem. Obsah rozhovoru zdůraznil hrůzy války které Miki sám zažil a viděl a zdůraznil beznaděj která na mladého člověka v podmínkách války doléhá.
Když švec vrátil mladému vojákovi opravené boty si všimnul na botech ještě jedné chyby. Žádal vojáka, aby mu boty vrátil, že mu je ještě opraví. Mladý voják však nabídku odmítnul se slovy: „Je to zbytečné. Zítra jdu na frontu a potom již žádné boty potřebovat nebudu."
Asi po týdnu doprovázel Miki dva důstojníky na frontu. Bylo to to těsně po útoku kterým Sovětská armáda provedla průlom na frontě přes řeku Hron. Miki i s důstojníky šel do právě získaného území. V některých místech, kde měli Němci opevněné body ležely

ještě mrtvoly německých vojáků. V posledního postavení, které bylo těsně u cesty viděl Miki mezi zabitými i vojáka ležícího v louži kterému střepina usekla horní část hlavy. Useknutá část hlavy i s vlasy ležela vedle mrtvoly jako by to byla odložená čepice.

Po polní cestě se blížil povoz tažený párem volů na kterém seděli a leželi ranění vojáci. Když vůz míjel Mikiho spoznal Miki mezi raněnými dva partyzány z jeho jednot. Oba měli zranění na hlavě. Přes obvazy jim prosakovala krev. Vůz při jízdě poskakoval po rozbrázděné polní cestě. Nárazy při přejíždění nerovností způsobovaly raněným bolesti, špatně se jim mluvilo. Chvíli doprovázel Miki vůz s raněnými a potom se vrátil ke své skupině.

V řadách Sovětské armády prošel Miki jižním Slovenskem a potom se dostal oklikou až do Piešťan.

Tady měl Miki možnost vidět jak se připravuje k akci raketomet tzv. „Kaťuša", který byl namontován na automobilu. Miki seděl nedaleko na plotě a pozoroval jak připravu ke střelbě tak i když byl raketomet v činnosti. Během odpálení všech raket se celý automobil zahalil do oblaku kouře. Okamžitě po vystřelení poslední rakety odjížděl řidič z raketometem z palebního postavení a až během jízdy sklápěl odpalovací zařízení. ~~Miki~~

Miki zůstal sedět na svém místě, ale za několik okamžik začalo německé dělostřelectvo ostřelovat místo odkud střílel raketomet. a tak Miki jen se štěstím vyváznul z tohoto místa bez zranění. */.

V Piešťanech byl Miki dne 5.V.1945 ze Sovětské armády jako nezletilý propuštěn. Protože žádná doprava na osvobozeném území v těsné blízkosti fronty ještě nefungovala dostal Miki od členů své jednotky na rozloučenou staré dámské kolo, které mu mělo umožnit, aby se přepravil domů.

Skleněný most přes Váh byl Němci před ústupem z Piešťan vyhozen do vzduchu. Z mostu zůstaly stát jenom pilíře.

pokračování str. č. 35

Jednou doprovázel Miki dva důstojníky z výcvikového útvaru v ulicích Piešťan. Městem procházel ve stejnou dobu vyšší důstojník Sovětské armády s doprovodem. Důstojník přikázal zkontrolovat naši skupinu a pozastavil se nad tím, že Miki není ostříhán dohola, jak bylo v armádě zvykem. Jeden z důstojníků nahlásil, že se jedná o slovenského chlapce, který nedávno přišel do útvaru z partyzánského oddílu. Důstojník přikázal, že Miki musí být ostříhán. Po odchodu kontrolní skupiny si důstojníci, kteří Miki doprovázel ktesitě oddychli.

Části mostu mezi pilíři se rozpůlily. Rozlomená část vozovky se většinou jednou stranou opírala o pilíř a druhý konec spadnul do řeky. Na troskách mostu těsně nad hladinou Váhu byly položeny fošny po kterých Miki přenesl kolo na druhou stranu řeky a odtud již pokračoval v cestě na kole. Dvakrát byl Miki kontrolován vojenskou hlídkou, ale uniforma rudoarmějce a propouštící doklad mu umožnil další nerušenou cestu.

Na kole se Mikimu dobře jelo, odpočíval jen málo, pospíchal domů v naději, že se doma setká s členy své rodiny. Když dojel Miki domů, při projíždění poslední zatáčky narazil pedál kola o kraj chodníku a kolo se rozlomilo.

Z velmi početné rodiny našel Miki v městečku jen starou tetičku, kterou Němci nechali doma pro její vysoký věk u které předpokládali, že nebude dlouho živa. ~~nežil domů~~